АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 342.9
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.1.40

АХРОМЄЄВА А.В.

ПОНЯТТЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТООБІГУ СУДУ

THE CONCEPT OF THE AUTOMATED COURT DOCUMENT MANAGEMENT SYSTEM

Метою статті є комплексне науково-теоретичне та нормативно-правове дослідження поняття автоматизованої системи документообігу суду. У статті здійснено комплексний науково-теоретичний та нормативно-правовий аналіз поняття автоматизованої системи документообігу суду як ключового елементу сучасної цифрової трансформації судової влади в Україні. Обґрунтовано, що автоматизована система документообігу суду є не лише технічним інструментом обробки процесуальних документів, а багатофункціональним організаційно-правовим механізмом, який забезпечує реалізацію принципів верховенства права, незалежності суддів, змагальності сторін та рівності учасників процесу перед законом і судом. Досліджено еволюцію нормативного закріплення автоматизованої системи документообігу суду, зокрема положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів», процесуальних кодексів України, а також підзаконних актів Державної судової адміністрації України, що регламентують функціонування відповідної системи. Проаналізовано правову природу автоматизованого розподілу судових справ між суддями як гарантії об'єктивності, неупередженості та мінімізації корупційних ризиків у діяльності суду. Окрему увагу приділено визначенню структурних елементів автоматизованої системи документообігу суду, її функціональному призначенню, технічним і організаційним компонентам, а також взаємодії з Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою. Розкрито проблемні аспекти практичного застосування системи в умовах воєнного стану, зокрема питання кібербезпеки, безперервності доступу до правосуддя та захисту інформації з обмеженим доступом. На підставі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення поняття автоматизованої системи документообігу суду як нормативно врегульованого комплексу програмно-технічних, інформаційних та організаційних засобів, спрямованих на забезпечення електронної реєстрації, обліку, руху та розподілу судових справ і процесуальних документів із дотриманням принципів прозорості, випадковості розподілу та процесуальної незалежності судді.

Ключові слова: *автоматизація; документообіг; суд; цифровізація; розподіл; незалежність; прозорість; безпека; інформація; правосуддя.*

The purpose of the article is a comprehensive scientific, theoretical and regulatory research into the concept of an automated court document management system. The article provides a comprehensive scientific, theoretical, and regulatory analysis of the concept of the automated court document management system as a key element of the modern digital transformation of the judiciary in Ukraine. It is substantiated that the automated court document management system is not merely a technical tool for processing procedural documents, but a multifunctional organizational and legal mechanism that ensures the implementation of the principles of the rule of law, judicial

© АХРОМЄЄВА А.В. – аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності (Національна академія внутрішніх справ) https://orcid.org/0009-0006-2120-7440

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

independence, adversarial procedure, and equality of participants before the law and the court. The evolution of the regulatory framework governing the automated court document management system is examined, in particular the provisions of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges," the procedural codes of Ukraine, as well as the by-laws of the State Judicial Administration of Ukraine regulating the functioning of the relevant system. The legal nature of the automated distribution of court cases among judges is analyzed as a guarantee of objectivity, impartiality, and minimization of corruption risks in judicial activity. Special attention is paid to defining the structural elements of the automated court document management system, its functional purpose, technical and organizational components, as well as its interaction with the Unified Judicial Information and Telecommunication System. The problematic aspects of the system's practical application under martial law are revealed, including issues of cybersecurity, continuity of access to justice, and protection of restricted information.

Based on the conducted analysis, the author formulates a definition of the automated court document management system as a legally regulated комплекс of software, technical, informational, and organizational means aimed at ensuring electronic registration, accounting, circulation, and distribution of court cases and procedural documents in compliance with the principles of transparency, random distribution, and procedural independence of a judge.

Key words: automation; document management; court; digitalization; distribution; independence; transparency; security; information; justice.

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку судової влади в Україні характеризується активною цифровою трансформацією процедур здійснення правосуддя, що зумовлює необхідність переосмислення правової природи та функціонального призначення автоматизованої системи документообігу суду. В умовах зростання навантаження на суди, ускладнення процесуальних форм, а також дії правового режиму воєнного стану особливої актуальності набуває питання забезпечення прозорості, об'єктивності та безперервності судового провадження за допомогою інформаційних технологій.

Автоматизована система документообігу суду покликана гарантувати випадковий розподіл справ між суддями, електронну реєстрацію та облік процесуальних документів, контроль за строками розгляду справ і збереження інформації. Водночас практика її функціонування виявляє низку проблем теоретичного і прикладного характеру: відсутність уніфікованого наукового підходу до визначення її правової природи; дискусійність співвідношення між технічним і організаційно-правовим компонентами системи; ризики втручання в алгоритми автоматизованого розподілу справ; загрози кібербезпеці та захисту інформації з обмеженим доступом. Крім того, нормативне регулювання автоматизованої системи документообігу суду має фрагментарний характер, оскільки відповідні положення містяться в актах різної юридичної сили, що ускладнює формування цілісної концепції її функціонування. Відсутність чіткого доктринального визначення поняття цієї системи негативно впливає на єдність правозастосовної практики та породжує суперечності у розумінні її ролі як гарантії незалежності суддів і дотримання принципів справедливого судочинства. У зв'язку з чим, існує об'єктивна потреба у комплексному дослідженні поняття автоматизованої системи документообігу суду, визначенні її місця в механізмі реалізації судової влади, уточненні змісту структурних елементів та виробленні науково обґрунтованих підходів до вдосконалення нормативного регулювання її функціонування в умовах воєнного стану.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика функціонування автоматизованих інформаційних систем у сфері правосуддя, забезпечення принципів незалежності суддів, законності та прозорості судового розгляду отримала певне висвітлення у працях вітчизняних учених-правників, зокрема О. М. Бандурки, В. М. Бутузова, В. Д. Гавловського, О. В. Кириченка, М. В. Стащака, О. С. Тарасенка, С. С. Чернявського та інших. У їхніх дослідженнях розкрито питання гарантій законності у кримінальному та адміністративному судочинстві, принципів організації діяльності судових і правоохоронних органів, інформаційного забезпечення правозастосування, а також проблеми цифровізації процесуальної діяльності. Водночас наявні наукові розвідки переважно стосуються окремих аспектів цифровізації судочинства, не формуючи цілісної доктринальної концепції зазначеної системи з урахуванням

сучасних викликів, зокрема умов воєнного стану та підвищених вимог до інформаційної безпеки. Це зумовлює необхідність її подальшого комплексного наукового осмислення.

Метою статті є комплексне науково-теоретичне та нормативно-правове дослідження поняття автоматизованої системи документообігу суду.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах цифровізації судової системи функціонування автоматизованих інформаційних ресурсів безпосередньо впливає на реалізацію права на справедливий суд, забезпечення незалежності суддів та прозорість розподілу справ. Автоматизована система документообігу суду стала невід'ємним інструментом організації судочинства, а відтак – об'єктом потенційних протиправних посягань, пов'язаних із незаконним втручанням у її роботу.

Для ефективного розслідування таких кримінальних правопорушень вирішальне значення має розуміння технічної природи системи, її структурних елементів, алгоритмів функціонування та способів фіксації інформації. Саме тому дослідження механізму незаконного втручання неможливе без попереднього з'ясування сутності автоматизованої системи документообігу суду як інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, що забезпечує реєстрацію, облік, рух і автоматизований розподіл судових справ.

Відповідно до Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 № 30, під автоматизованою системою документообігу суду (АСДС) розуміється сукупність комп'ютерних програм і програмно-апаратних комплексів, що входять до складу Єдиної судової інформаційної системи та забезпечують виконання визначених завдань, зокрема: організацію документообігу судів; інформаційний обмін між судами та іншими органами; взаємодію з централізованими базами даних; оприлюднення інформації через офіційний вебпортал судової влади України; захист інформації від несанкціонованого доступу [6].

Таким чином, АСДС є багаторівневою інформаційно-аналітичною системою, що акумулює значні масиви процесуальних даних та забезпечує алгоритмізований розподіл справ між суддями. Її функціонування передбачає автоматизацію діловодства, реєстрацію процесуальних документів у порядку їх надходження, фіксацію етапів руху справ, ведення довідників, формування електронних судових рішень та інтеграцію електронних копій документів до єдиної бази даних [6].

З криміналістичної точки зору, така характеристика системи дозволяє визначити ключові напрями доказування у справах про незаконне втручання: встановлення способу несанкціонованого доступу; з'ясування характеру змін у базах даних; дослідження лог-файлів і журналів подій; виявлення слідів втручання у програмний код або алгоритми розподілу справ; ідентифікація осіб, які мали технічну можливість доступу до відповідних ресурсів [8].

Отже, для формування ефективної методики розслідування незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду першочерговим є чітке розуміння її організаційної, технічної та інформаційної структури. Саме комплексне поєднання правового аналізу та криміналістичного підходу створює підґрунтя для належного документування такого виду протиправної діяльності та забезпечення доказової перспективи кримінального провадження.

Сьогодні в Україні переважна більшість органів державної влади поступово переходить на електронні форми ведення документації та службового листування. Така трансформація зумовлена не лише прагненням оптимізувати управлінські процеси, а й необхідністю забезпечення прозорості діяльності публічних інституцій, належної фіксації управлінських рішень та мінімізації корупційних ризиків. Формування єдиних інформаційно-аналітичних баз даних створює додаткові гарантії збереження інформації, унеможливлює її несанкціоноване видалення або модифікацію та сприяє підвищенню рівня захисту прав як юридичних, так і фізичних осіб [1].

У системі судової влади таку функцію виконує АСДС, яка відповідно до Положення про автоматизовану систему документообігу суду забезпечує, зокрема: збереження інформаційних ресурсів в електронному архіві та їх автоматизоване надсилання до Єдиного державного реєстру судових рішень, Єдиного державного реєстру виконавчих документів та централізованих баз даних; формування статистичних, узагальнюючих і аналітичних показників; об'єктивний і неупереджений розподіл судових справ між суддями за принципом випадковості з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження; автоматизоване визначення присяжних у порядку черговості та з дотриманням встановлених обмежень [6].

Особливого значення для криміналістичного аналізу набуває саме модуль автоматизованого розподілу справ, оскільки його алгоритмічна природа покликана мінімізувати людський

фактор і, відповідно, усунути передумови для конфлікту інтересів або неправомірного впливу на формування складу суду. Втручання у функціонування такого модуля потенційно здатне вплинути на реалізацію принципів незалежності та неупередженості суддів, що зумовлює підвищений рівень суспільної небезпечності відповідних посягань.

АСДС також забезпечує надсилання процесуальних документів учасникам судового провадження через контакт-центр, електронну пошту або інші засоби зв'язку, що дозволяють фіксувати факт повідомлення; надання інформації про стан розгляду справ через електронний кабінет та вебпортал; розміщення оголошень про виклик осіб до суду; формування та видачу паперових копій судових рішень на підставі наявних електронних даних; а також реалізацію інших функцій, передбачених Положенням та технічними можливостями системи [6]. Таким чином, система створює комплексний механізм обігу, зберігання та доступу до судової інформації в межах, визначених законодавством.

Функціонування АСДС забезпечується адміністратором, який здійснює технічну підтримку та супровід системи, адмініструє централізовані ресурси, визначає політику інформаційної безпеки, організовує захист даних від несанкціонованого доступу, координує створення комплексної системи захисту інформації та підтримує електронний обмін даними з централізованими базами [6]. Отже, належна робота системи залежить як від технічної стійкості програмно-апаратного комплексу, так і від дотримання встановлених регламентів доступу та безпеки.

З огляду на викладене, порушення її нормального функціонування здатне завдати шкоди широкому колу осіб, оскільки впливає не лише на окрему судову справу, а й на довіру до судової системи в цілому. У зв'язку з чим, автоматизовану систему документообігу суду доцільно визначити як нормативно врегульований комплекс програмно-технічних, інформаційних та організаційних засобів, що забезпечують електронну реєстрацію, облік, рух і автоматизований розподіл судових справ та процесуальних документів із дотриманням принципів прозорості, випадковості та процесуальної незалежності судді.

У контексті розслідування незаконного втручання в роботу АСДС це обумовлює необхідність детального дослідження механізмів посягання в інформаційно-аналітичній сфері, особливостей фіксації цифрових слідів, встановлення способів несанкціонованого доступу та аналізу змін у базах даних. Саме через розуміння функціонального призначення системи стає можливим формування ефективної методики документування та доказування таких кримінальних правопорушень.

Переважна більшість протиправних посягань на функціонування автоматизованої системи документообігу суду здійснюється з використанням комп'ютерної техніки та інформаційно-телекомунікаційних технологій. З огляду на це такі діяння доцільно розглядати у контексті кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних систем. Їх відносна новизна пояснюється стрімким розвитком цифрового середовища, активним впровадженням інформаційних технологій у діяльність державних органів та розширенням кола осіб, які володіють спеціальними технічними знаннями [7].

У науковій літературі комп'ютерну злочинність визначають як суспільно небезпечну діяльність або бездіяльність, що здійснюється з використанням сучасних інформаційних технологій і засобів комп'ютерної техніки з метою заподіяння шкоди майновим чи іншим охоронюваним законом інтересам держави, організацій та громадян, а також правам особи [9, с. 223]. Таке визначення є цілком релевантним і для характеристики незаконного втручання в роботу АСДС, оскільки відповідні посягання передбачають використання технічних засобів для зміни, блокування, знищення або спотворення інформації, що міститься у судових інформаційних ресурсах.

Поширення базових комп'ютерних знань, підвищення технічних можливостей обладнання, зниження його вартості, широке використання програмних продуктів у професійній діяльності, а також розвиток зручних для опанування мов програмування об'єктивно сприяли зростанню кількості правопорушень, пов'язаних із несанкціонованим доступом до інформаційних систем [2]. У цьому контексті АСДС, як система, що акумулює значний обсяг процесуально значущих даних і забезпечує алгоритмізований розподіл справ, становить підвищений інтерес для осіб, які мають намір вплинути на результати її функціонування.

Водночас аналіз таких посягань потребує врахування ширшого контексту – соціальної обумовленості кримінально-правового реагування на нові форми протиправної поведінки. Процес виявлення факторів, що зумовлюють появу або трансформацію норм про кримінальну відповідальність, пов'язаний із певними методологічними труднощами. Різні автори використовують відмінні підходи до класифікації таких факторів, називаючи їх підставами,

умовами, принципами чи критеріями криміналізації. У контексті розслідування незаконного втручання в роботу АСДС такі підходи мають значення не стільки для обґрунтування самої криміналізації, скільки для розуміння природи відповідного посягання, його місця в системі інформаційних правопорушень та визначення напрямів доказування. Встановлення способу втручання, технічного механізму доступу, характеру змін у базах даних, а також аналіз цифрових слідів можливі лише за умови комплексного врахування як технічних характеристик системи, так і соціальних передумов поширення таких діянь. Саме поєднання криміналістичного, інформаційно-технічного та правового аналізу створює належне підґрунтя для формування ефективної методики їх розслідування.

До соціальних і соціально-психологічних принципів віднесено: принцип суспільної небезпечності; принцип відносної поширеності діяння; принцип співрозмірності позитивних і негативних наслідків криміналізації; принцип кримінально-політичної адекватності. До системно-правових – вимоги конституційної відповідності, несуперечливості правової системи, міжнародно-правової допустимості криміналізації, процесуальної здійсненності переслідування, визначеності складу, співрозмірності санкції та економії репресії [4].

Аналізуючи наведені підходи крізь призму незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду, доцільно констатувати, що відповідна кримінально-правова заборона відповідає зазначеним принципам. Посягання на АСДС не лише має підвищений ступінь суспільної небезпечності, а й безпосередньо впливає на стабільність здійснення правосуддя, принцип незалежності суддів і довіру суспільства до судової влади.

У доктрині також існують різні підходи до визначення сутності криміналізації. Переважна більшість дослідників розглядає її як законодавче визнання певних діянь злочинними та встановлення за них кримінальної відповідальності. Водночас позиція, відповідно до якої криміналізація охоплює і заохочувальні або дозволяючі норми [5, с. 127–128], на наш погляд, певною мірою змішує категорії криміналізації та кримінально-правового регулювання. Обґрунтованими видається підхід, згідно з яким криміналізація полягає саме у визнанні діяння злочинним, тоді як ширші механізми дозволу чи заохочення становлять окремі елементи регулятивного впливу. Тобто, соціальна обумовленість кримінально-правових норм не може зводитися лише до моменту їх прийняття – вона має оцінюватися також з урахуванням історичної динаміки, кримінологічної ситуації та прогнозованих ризиків. У цьому контексті показовим є визначення родового об'єкта посягання. Незаконне втручання в роботу АСДС за своїми ознаками пов'язане з комп'ютерними правопорушеннями, однак законодавець розмістив відповідну норму серед кримінальних правопорушень проти правосуддя. Такий підхід свідчить про акцент на підвищеній суспільній небезпечності діяння саме як такого, що перешкоджає здійсненню правосуддя, а не лише порушує інформаційну безпеку. Тим самим підкреслюється, що ключовим об'єктом охорони є нормальне функціонування судової системи.

Отже, під соціальною обумовленістю криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду доцільно розуміти сукупність об'єктивних соціально-правових, технологічних і інституційних чинників, які свідчать про наявність реальної загрози деструктивного впливу на сферу здійснення правосуддя через порушення нормального функціонування АСДС. Таке втручання здатне підірвати принципи незалежності, неупередженості та об'єктивності судового розгляду, що обумовлює необхідність його кримінально-правової охорони та відповідної криміналістичної розробки методики розслідування.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що автоматизована система документообігу суду є не лише технічним програмним продуктом, а складним організаційно-правовим механізмом, інтегрованим у систему здійснення правосуддя. Її функціонування безпосередньо пов'язане із забезпеченням принципів верховенства права, незалежності суддів, об'єктивності та неупередженості розгляду справ, а також прозорості судової діяльності. З'ясовано, що правова природа автоматизованої системи документообігу суду полягає у поєднанні нормативного регулювання, алгоритмізованих процедур розподілу справ та інформаційно-технічних інструментів, спрямованих на унеможливлення неправомірного впливу на визначення складу суду. Водночас фрагментарність нормативного закріплення та відсутність єдиного доктринального підходу до визначення її сутності зумовлюють потребу у подальшій систематизації правового регулювання.

Доведено, що в умовах воєнного стану значення автоматизованої системи документообігу суду посилюється, оскільки вона забезпечує безперервність здійснення правосуддя, оперативність обробки процесуальних документів та мінімізацію ризиків втручання в діяльність суду.

Разом із тим актуалізуються питання кібербезпеки, захисту інформації та стабільності функціонування інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури.

Сформульовано авторське визначення автоматизованої системи документообігу суду як нормативно врегульованого комплексу програмно-технічних, інформаційних та організаційних засобів, що забезпечують електронну реєстрацію, облік, рух і автоматизований розподіл судових справ та процесуальних документів із дотриманням принципів прозорості, випадковості та процесуальної незалежності судді. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення цілісної концепції вдосконалення нормативного регулювання функціонування автоматизованої системи документообігу суду з урахуванням сучасних цифрових викликів і необхідності посилення гарантій інформаційної безпеки судової влади.

Список використаних джерел:

1. Бельський Ю. А. Кримінальна відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 263 с.

2. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с.

3. Використання спеціальних знань під час розслідування несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку: метод. рек. / С. С. Охріменко, О. С. Тарасенко, О. М. Стрільців. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 64 с.

4. Горностай А. В. Соціальна обумовленість криміналізації замаху на злочин. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2017. № 2. С. 55-65.

5. Пащенко О. О. Щодо підходів до визначення поняття «криміналізація». *Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності* : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Харків, 3-4 квіт. 2015 р.). Харків. : Східноукр. наук. юрид. організація, 2015. С. 127-130.

6. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 № 30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text

7. Ричка Д. О. Особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. дис… канд. юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2019. 212 с.

8. Теплицький Б. Б. Особливості застосування техніко-криміналістичних засобів при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 177–183.

9. Школьний В. В. Деякі причини виникнення і розвитку злочинності у сфері використання ЕОМ. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 222–227.

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026